

ВПЛИВ ЕМІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ З УКРАЇНИ НА СТАН НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Від початку повномасштабної війни з України виїхало близько 30 % населення, серед яких переважна більшість жінки з дітьми та чоловіки похилого віку. Також, спричинені війною катастрофічні збитки проявляються у знищенні багатьох об'єктів критичної інфраструктури, порушенні їх функціонування та масових руйнувань цивільних об'єктів. Таким чином, все це прискорило та підсилило процес міграції населення України до більш безпечних регіонів, як в середині країни, так і за її межами. У свою чергу, масовий виїзд населення призвів до збільшення розриву в освітньому, культурному, соціально-економічному розвитку України.

Відповідно до офіційних даних, від початку повномасштабного вторгнення РФ кількість населення України зменшилася на 7,7 млн осіб, і негативне сальдо в 2023 році може сягнути 15 млн осіб. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, станом на кінець 2022 р. 7 891 977 українців були змушені покинути Україну [1]. Найбільше мігрантів прийняли європейські сусідні держави. До десятки країн котрі прийняли найбільше біженців входять: Польща (близько 1,5 млн), Німеччина (1 млн), Чехія (455 тис.), Італія (170 тис.), Іспанія (150 тис.), Туреччина та Велика Британія (140 тис.), Франція (118 тис.), Словаччина (100 тис.), Австрія та Румунія (88 тис.) [2].

Біженцям надано доступ на ринки праці ЄС та можливості соціальної інтеграції. За даними польських джерел, українські біженці в Польщі сплатили податків на понад 2 млрд євро від початку повномасштабного вторгнення, що втричі перевищує витрати на допомогу переселенцям [3]. В очікуванні нової хвилі міграції восени 2022 р. Польща приготувала додатково 100 тис. місць у пунктах прийому для українців, а ринок праці наприкінці осені містив близько 4 тис. вакансій для українців.

Динаміка міграційних процесів до європейських країн вказує на зміну пріоритетів у виборі країн тимчасового проживання. За даними Європейського статистичного бюро (Eurostat), у вересні 2022 р. Польща прихистила на 13 735 осіб менше порівняно із серпнем того ж року [4]. Також суттєво зменшилася кількість громадян України, які шукали тимчасового захисту у Франції та Німеччині. Водночас в Ірландії, Данії та на Кіпрі українців значно побільшало [5].

За результатами дослідження, яке проводив “Центр економічних стратегій”, на запитання: “Які фактори вплинуть на рішення повернутися в Україну?”, люди найчастіше вказували: остаточне закінчення війни (51 %); припинення повітряних ударів (34 %); добре оплачувана робота (27,2 %) [6].

За даними вітчизняних соціологічних опитувань, 33 % респондентів мають намір повернутися після припинення обстрілів; 35 % – відразу після того, як закінчиться війна; 13 % – через декілька років після закінчення війни; 9 % – після того, як будуть впевнені, що знайдуть роботу; 11 % опитаних планують повернутися найближчим часом, а ще 7 % узагалі не планують повертатися в Україну [7].

Мільйони українців, виїхавши за кордон, починали розраховуватися там українськими банківськими картками, що призвело до масштабного відпливу національної валюти і стало серйозним викликом для фінансової системи України. Державі вдалося втримати ситуацію під контролем вживши жорстких, але дієвих валютних обмежень. Однак, у 2022 році, українські золотовалютні резерви зменшилися на понад 28 млрд доларів. У 2023 році, оскільки більшість біженців починає інтегруватися в суспільство, знаходять роботу, отримують соціальні виплати в прихистивших їх країнах, а також великої кількості нових біженців не очікується, можна припустити, що потік коштів з України зменшуватиметься. Проте, українці за кордоном ще довго тиснутимуть на національний валютний ринок, адже певна частка емігрантів мають віддалену роботу в українських компаніях і відповідно, відплив коштів за кордон не зникне повністю.

Виїзд мільйонів українців за кордон вплинув не лише на фінансову стабільність. Набагато суттєвіше від міграційної хвилі постраждали ринок праці, споживання та виробництво, а отже і валовий внутрішній продукт.

До війни, основним фактором розвитку національної економіки був споживчий попит. Попит стимулював виробництво товарів, заробітки компаніям, створення нових робочих місць та зростання рівня життя. На даний момент, вимушена міграція негативно впливає на сукупний попит, наприклад, мігранти, що продовжують за кордоном працювати в українських компаніях витрачають свої поточні заробітки та заощадження не в Україні, а за кордоном.

На даний момент, очевидно, що від'їзд значної частини платоспроможного населення та молоді негативно впливатиме на темпи розвитку ВВП в майбутньому. Довгострокове економічне зростання стане неможливим без повернення людей на Батьківщину. У післявоєнний період, в Україну вкладатимуть дуже суттєві інвестиції. Зокрема, тринадцять країн вже погодилися та понад п'ятнадцять країн роздумують, над наданням допомоги у відновленні регіонів, областей, громад [8]. Не зважаючи на таку вагомую допомогу, ми можемо зіткнутися з проблемою, що партнерські кошти просто не буде кому освоювати. З часом проблема

буде лише посилюватись, зважаючи на те, що лівова частка вимушених переселенців за межі країни – діти. Після закінчення війни, пріоритетним завданням уряду має стати повернення платоспроможного населення, у першу чергу – молоді, адже нас очікує справжня демографічна катастрофа. Країна не зможе функціонувати за умов нестачі працюючого населення, з одного боку, та невідповідною кількістю пенсіонерів, – з іншого.

Повернення мігрантів потребуватиме роботи держави у багатьох напрямках, – від економічного до безпекового.

Чимало українців виїхали за кордон у зв'язку з руйнуванням їх житла, тому житлова політика має бути однією з ключових напрямків зосередження ресурсів. Очевидно що відбудувати за рік, а то й два держава не зможе, на повне відновлення знадобляться десятки років. Проте можна вжити альтернативних кроків, наприклад, як вже започаткована урядом програма “єОселя”. Щоправда, наразі, вона доступна лише для військовослужбовців, медиків, науково-педагогічних працівників та учителів. Дана програма дає змогу взяти кредит на купівлю житла під 3 % річних терміном на 20 років.

Іншою вагомою складовою політики повернення українців з-за кордону є добре оплачувана робота. Ця проблема з часом вирішиться природним чином, адже брак робочої сили після війни змушуватиме роботодавців до підвищення заробітних плат. Однак, державі потрібно буде стимулювати найм працівників, шляхом або зниження податків до фонду оплати праці, або шукати альтернативні пропозиції для роботодавців.

На тлі масової міграції перед державою постають низка викликів, для боротьби з якими має бути сформована ефективна економічна політика. Під час воєнного стану, та щонайменше декілька років після закінчення війни пріоритетами для уряду мають стати забезпечення першочергових потреб населення (житло, вода, їжа, паливо) та створення умов для повернення вимушених переселенців додому.

Регулюючий вплив має бути спрямований на відновлення реального сектору економіки, регулювання інфляції, оптимізацію бюджетних видатків, регулювання боргового навантаження на економіку та бюджетного дефіциту, збалансування доходної та видаткової частин державного бюджету, стимулювання інновацій, активізацію інвестиційної діяльності, стимулювання зайнятості, боротьба з бідністю та забезпечення принаймі нескорочення рівня реальних доходів населення [9].

Головним орієнтиром державної соціальної політики має стати повернення економічно активного населення та молоді до України шляхом створення безпечних та економічно, соціально й екологічно прийнятних умов життя.

Список літератури

1. Ситуація з біженцями в Україні / портал оперативних даних про біженців УВКБ ООН. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
2. В яких країнах Європи найбільше українських біженців. Слово і діло. 2022. 08 лист. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/08/infografika/suspilstvo/yakux-krayinax-yevropy-najbilshe-ukrayinskykhbizhencziv>.
3. Біженці з України сплатили податків у Польщі на 2 мільйони євро. Це утричі більше ніж країна витрачає на біженців. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/11/07/95169342> .
4. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>.
5. Українських біженців стало менше в Польщі, Німеччині та Франції і побільшало в Ірландії, Данії та на Кіпрі. Дзеркало тижня. URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/ukrajinskikh-bizhentsiv-stalo-menshe-v-polshchi-nimechchini-ta-frantsiji-i-pobilshalo-v-irlandiji-daniji-ta-na-kipri.html>.
6. Опитування “Центр економічної стратегії”, дослідницька агенція Info Sapiens. URL: <https://ces.org.ua/shcho-stymulyuvatyme-ukrayins%CA%B9kykh-bizhentsiv-povernutysya-dodomu>
7. Пищуліна О., Юрчишин В., Маркевич К., Міщенко М., Добровольський Д. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. Центр Разумкова, 2022 : С. 227-228.
8. Післявоєнне відновлення України: які країни взяли шефство над містами та областями. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/03/01/infografika/suspilstvo/pislyavoyenne-vidnovlennya-ukrayiny-yaki-krayiny-vzyaly-shefstvo-nad-mistamy-ta-oblastyamy>.
9. Олешко, А. А., Будякова, О. Ю., & Квас, В. О. (2022). Регулююча роль держави у відновленні національної економіки. *Економіка та держава*.